

DOI: 10.31648/pw.10873

PIOTR A. OWSIŃSKI

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7862-3345>

Jagiellonian University in Cracow

WYPOWIEDZI CYRYLA I W ZACHODNIOEUROPEJSKICH I POLSKICH MASSMEDIACH, CZYLI KOŚCIÓŁ PRAWOSŁAWNY W SŁUŻBIE PROPAGANDY WOJENNEJ W OBLICZU AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ (2022)¹

The Statements of the Kirill's in the West-European and Polish Mass Media, i.e. Orthodox Church in the Service of War Propaganda in the Face of the Russian Invasion of Ukraine (2022)

ABSTRACT: Persuasion, disinformation and manipulation, which are a part of the propaganda, can be regarded as central terms of the language of politics especially during the conflict situations and wars. In the paper the problem is analyzed, in what way the language of politics uses the techniques of the propaganda in the official statements of Kirill in the context of the Russian invasion of Ukraine (2022). The explored corpus are the news announcements as well as the Kirill's social media posts. The aim of such analysis is to examine, how and to what extent the Russian propaganda techniques through the agency of Kirill present and justify the war.

KEYWORDS: 2022 Russian invasion of Ukraine, propaganda, disinformation, manipulation, orthodox church

1. Wstęp i cel eksploracji

Celem artykułu jest analiza środków językowych, szerzących rosyjską propagandę, manipulację oraz dezinformację, w wypowiedziach patriarchy Cyryla², dostępnych na portalach internetowych w wybranych językach europejskich na temat wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2022 r. Dzięki temu stanie się możliwa odpowiedź

1 Ze względu na ramy redakcyjne przyjęte w Czasopiśmie konieczna okazała się daleko idąca selekcja wyników badań, przedstawionych podczas konferencji naukowej *Wojna i tekst. Wojny i konflikty zbrojne w refleksji medialnej, literackiej i językowej* (Olsztyn, 29-30.06.2023). Badania obejmowały kilkadziesiąt obszernych doniesień medialnych na temat wskazany w tytule, lecz ich prezentacja w całości przekroczyłaby obowiązujące tu ramy objętościowe publikowanych tekstów.

2 Cyryl (właśc. Władimir Michajłowicz Gundiajew) – rosyjski duchowny, od 2009 r. patriarcha moskiewski i całej Rusi.

na pytanie, jaki obraz ataku na Ukrainę, szkicowany przez zwierzchnika Kościoła prawosławnego, dociera do jego wiernych niezależnie od języka, którym się posługują. Warto dodać, że służące za korpus badawczy doniesienia często zatracają charakter ewangelizacyjny i stają się faktem medialnym, o którym donoszą portale, przytaczając lub parafrazując słowa Cyryla. Eksploracja zostanie zatem przesunięta w spektrum socjolingwistyki, w którym językowi w polityce przypisuje się określone funkcje. Punktem wyjścia staje się założenie, że język, kodujący relewantne reguły społeczne, pojmowany jest jako zjawisko społeczne i środek wiodący do określonego celu, którego skuteczność [...] sprawdzana jest [...] w społecznym działaniu. W takich badaniach analizowany jest zatem nie tyle sam język, ile jego użycie w akcie komunikacyjnym z jego społecznym uwarunkowaniem w tle. Dzięki takiej perspektywie język to zespół zjawisk, klasyfikowanych ze względu na ich wariantywność i na ich status w społeczeństwie, co kreśli poszerzone o kontekst społeczny zwierciadło, w którym obserwowane i analizowane są funkcje języka ze strukturą społeczną jego użytkowników. Taka przesłanka wynika z faktu, że rzeczywistość pozajęzykowa wpływa na ukierunkowane na określony cel użycie języka, wybór środków językowych lub styl produkowanych wypowiedzi. Użycie języka winno być postrzegane jako fakt z różną wartością zależnie od sytuacji społecznej, co wiąże się z tym, że człowiek żyje w określonej konstelacji społecznej, w obrębie której komunikuje się z otoczeniem (Veith 2002, 204).

Ponieważ język w wypowiedziach Cyryla w czasie prezydentury W. Putina stał się instrumentem politycznym aparatu państwowego, można stwierdzić, że dominują w nim głównie funkcje: przedstawieniowa i apelatywna (Bühler 1965, 28-33), chociaż nie należy nie doceniać też roli funkcji ekspresywnej, której mniejszy stopień obecności wynika stąd, że wypowiedzi patriarchy, wygłaszane podczas uroczystości religijnych, dotyczą ewangelizacji i treści religijnych oraz ich interpretacji w świetle współczesnych zdarzeń. Obecność funkcji referencyjnej i apelatywnej w wypowiedziach duchownego wiąże się z faktem, że Cyryl przekazuje swoim odbiorcom określone treści o stanie rozwoju wypadków, przedmiotów, procesów i osób związanych z „ukraińską operacją specjalną” oraz nakłania ich do określonego działania, myślenia i udziału w przedsięwzięciu władz totalitarnych.

2. Rozważania teoretyczne

Ponieważ artykuł z językiem polityki w centrum dotyka styku kulturo- i językoznawstwa, dla niniejszej analizy odpowiednia okaże się soczewka politolingwistyki (Burkhardt 2002, 75). Należy zaznaczyć, że język polityki (język propagandy, agitacji, dyplomacji i komunikacji politycznej) jest uznawany za wariant języka standardowego z własnymi funkcjami oraz wyższym ładunkiem perswazji. Tym samym wypełnia on oprócz wyżej wymienionych funkcji także funkcję

perswazyjną i autoteliczną (Walczak 1994, 15-20). W ten sposób analizowane może być funkcjonowanie języka w społeczeństwach w kontekście relacji między rządzącymi, wspieranymi przez duchowieństwo, i rządzonymi, będącymi jednocześnie wiernymi Kościoła. A. Zwoliński (2003, 102) zauważa, że w analizie języka polityki chodzi o jego konkretne realizacje, tzn. konkretne teksty z ich wybranymi elementami, np. wyrażenia metaforyczne w kontekście określonego wydarzenia w konkretnym czasie lub w konkretnej kwestii.

Warto też zauważyć, że język państwa totalitarnego nie jest ani egzotycznym, ani rzadkim obiektem badawczym, gdyż pierwsze studium semantyczne języka instytucji państwowych i obyczajowości zaprezentował już V. Klemperer w *LTI. Notizbuch eines Philologen* (1947) (Cavazza 2006, 155; Gannuscio 2019, 114; Ranke 1998, 42). W propagandzie nie chodzi zatem o racjonalne przedstawienie rzeczywistości, lecz głównie o taką perswazyjną prezentację zdarzeń, której siłą przekona do przyjęcia określonego stanowiska (Perelman | Olbrechts-Tyteca 1970, 35).

Tematyka doniesień medialnych, szerzonych przez rosyjskie władze i Cerkię, krąży wokół zakorzenionych w paradygmacie politycznym pojęć: kłamstwo, propaganda, manipulacja, dezinformacja, perswazja i cenzura, które wspomagają propagowanie określonych treści w celu kreowania obrazu rzeczywistości i tworzenia sposobów percepcji świata przez konkretną grupę społeczną, do której adresowane są wypowiedzi. W ten sposób powstaje orwellowska nowomowa (1949), która – wraz z „praniem mózgu” – zmienia ludzi w narzędzia, redefiniując pojęcia i nadając im nowe znaczenia (Greven 2018, 8). Emblematyczna dla niej jest tendencja do eliminowania niekoniecznych lub kłócących się ze stanowiskiem władz elementów językowych i zastępowania ich odpowiednikami, trywializującymi język oraz ogłupiającymi społeczeństwo, a poprzez to wykluczenie wszelkich odstępstw w myśleniu. Aby mogła powstać, władza totalitarna musi dysponować monopolem informacyjnym, co najłatwiej wyraża się w cenzurze, której podlegają wszystkie teksty (Markowski 2008, 88; Strawińska 2017, 310). Zatem nowomowa, zintensyfikowana przez kłamstwo, propagandę, świadome techniki manipulacyjne i dezinformacyjne oraz środki perswazyjne, spełnia różne funkcje, m.in. perswazyjną, dysortacyjną oraz rytualno-fatyczną i magiczną. Oprócz tego do zadań nowomowy należą organizacja emocji społecznych, syntaktyczne, semantyczne i pragmatyczne manipulacje językiem przy pomocy sformułowań nieosobowych i pasywnych, jak również przy użyciu językowych środków wartościujących, tworzenie szumu informacyjnego i tabu językowego, demonstracja własnych pozytywnych cech w opozycji do negatywnych cech oponentów oraz zastosowanie konwencjonalnych stereotypowych wyrażen w celu szybszego i lepszego utrwalenia konkretnych treści³.

³ Więcej o funkcjach nowomowy: Kukowicz-Żarska 2019, 112-120; Mazur 2003, 19; Strawińska 2017, 311-313; Szymanowski 2010, 20; Waliszewska 2016, 65-79; Zwoliński 2003, 103-115, 229-232, 238-249, 257-261, 275-294.

3. Propaganda w wypowiedziach Cyryla

Korpusem badawczym są doniesienia (45) o wypowiedziach Cyryla na temat wojny rosyjsko-ukraińskiej z okresu od lutego do grudnia 2022 r., formułowane m.in. podczas uroczystości religijnych (np. w homiliach). Miały one wyjaśniać rzeczywistość w kontekście prawd biblijnych, usprawiedliwiać podjęte przez władzę kroki oraz zagrzewać Rosjan i sympatyków Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego (RKP) do walki w Ukrainie, będącym też frontem dwóch światów w wymiarze metafizycznym: świat Rosjan jest jedynym właściwym, a ukraiński zawiera zachodnie naleciałości. Podkreślić należy tutaj, że obrane za przedmiot badań doniesienia, formułowane w wybranych językach zachodnioeuropejskich i polskim, stają się faktem medialnym, zawierającym nierzadko określone interpretacje i reakcje na wspomniane doniesienia, jak również refleksję, przefiltrowaną przez kulturę, którą konkretny język reprezentuje. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt zorientowania danej kultury na chrześcijaństwo obrządku zachodniego, co niewątpliwie ma wpływ na recepcję przekazywanych z Rosji treści. Na potrzeby niniejszego tekstu wybrano zatem język polski oraz języki zachodnioeuropejskie, a nie rosyjski w celu porównania sposobu formułowania doniesień o wypowiedzianych słowach Cyryla na łamach portali, które ze względu na zasięg massmediów docierają też do wiernych lub sympatyków RKP, przebywających w Polsce lub krajach Europy Zachodniej.

Tuż przed wkroczeniem rosyjskich wojsk na Ukrainę Cyryl zajął jednoznaczne stanowisko, usprawiedliwiając i błogosławiąc zgromadzonych żołnierzy oraz chwalać ich odwagę oraz podjęcie słusznej decyzji w obliczu „czyhających na Rosję niebezpieczeństw, burzących okres pokoju i jedności”. Sformułował przy tym także postulat o konieczności zrozumienia przez naród rosyjski, że podjęte kroki są koniecznością, gdyż od nich zależy przyszłość Rosji:

Przykład 1.

Cyryl za: (1) Aradillas; (2) Ambroziak; (3) Inter Fax; (4) Regis | Gantenberg | Maus:

- (1) Las fuerzas del mal quieren romper la unidad histórica entre las naciones rusas.
- (2) Wszyscy zdajemy sobie sprawę, co dzieje się na rubieżach naszej Ojczyzny. Dlatego myślę, że nasi wojskowi nie mogą mieć żadnych wątpliwości co do tego, że dokonali oni jedynie słusznego i prawidłowego wyboru w swoim życiu.
- (3) Now my word is especially to those who seem to doubt the faith [...]. There is no time to doubt – today is the time to mobilize our spiritual forces, to ask the Lord, the Most Pure Queen of Heaven to give strength to our people from above to stop the enemy and protect the borders of our Fatherland, which means to preserve the independence and freedom of Russia, for which it fought throughout its history and gaining this freedom, became a great power [...].

- (4) Unser ganzes Volk muss heute erwachen, aufstehen und verstehen – dass eine besondere Zeit eingetreten ist, von welcher das historische Schicksal unseres Volkes abhängig sein wird.

Przykład 2.

Cyryl za: (5) news.yahoo.com; (6) Manconi:

- (5) We must not ignore these requests, especially when people face dangers – dangers that challenge the very existence of our country.
(6) Essa veniva motivata con la necessità di combattere la decadenza morale e culturale rappresentata emblematicamente dal gay pride.

W maju 2022 r. ukazały się doniesienia o wypowiedzi, w której Cyryl przekonywał, że Rosja nigdy nie prowadziła wojen napastniczych i nie dążyła do podporządkowania sobie innego kraju lub wyrządzenia mu szkody, co wiąże się z szerzeniem dezinformacji o pokojowym nastawieniu Rosji i jej rządzących:

Przykład 3.

Cyryl za: (7) katholisch.de; (8) religion.ORF.at; (9) Spyropoulou; (10) RFE/RL; 11) Scaglione:

- (7) Wir sind ein friedliches Land und ein sehr friedliebendes, leidgeprüftes Volk, das wie nur wenige europäische Völker unter Kriegen gelitten hat. Wir haben keinerlei Drang nach Krieg oder nach irgendetwas, das anderen schaden könnte.
(8) Wir müssen all unsere geistigen und materiellen Kräfte bündeln, damit es keiner wagt, einen Anschlag auf die heiligen Grenzen unseres Vaterlandes zu verüben.
(9) Wir wollen niemanden bekämpfen, Russland hat noch nie jemanden angegriffen. Es ist ein Wunder, dass ein mächtiges und großes Land niemanden angegriffen hat, es hat nur seine Grenzen verteidigt.
(10) Russia has never attacked anyone.
(11) «L'alterità della Russia suscita gelosia, invidia e indignazione ma non possiamo cambiare». Aggiungendo per buona misura che l'ostilità verso la Russia nasce «non perché siamo cattivi ma perché siamo diversi».

W liście do Światowej Rady Kościołów Cyryl oskarżył Zachód o spowodowanie konfliktu, którego nie mogły wywołać zjednoczone wspólną wiarą narody Rosji i Ukrainy, wywodzące się z tej samej kijowskiej chrzcielnicy⁴.

⁴ Np. Kyryll bekräftigt: Westen ist schuld am Krieg in der Ukraine, [in:] Die Tagespost, <https://www.die-tagespost.de/politik/kyrill-bekraeftigt-westen-ist-schuld-am-krieg-in-der-ukraine-art-226515> (accessed: 11.03.2022).

3.1. Obrona prawa Bożego i cywilizacji oraz demonstracja własnej prawowierności

Do opinii publicznej dostają się odniesienia Cyryla do konieczności walki, usankcjonowanej obroną prawa Bożego, co wynika z przekonania o swojej lojalności wobec ideałów oraz prawowierności. Kreowana przez propagandę rzeczywistość jest uproszczona i bipolarna, gdyż konstruowana jest tutaj opozycja „my” i „oni”, w której „prawowierni i pokojowo nastawieni Rosjanie” winni być postrzegani pozytywnie, ponieważ realizują mesjańską koncepcję „ruskiego miru”. „Chwiejni” Ukraińcy personifikują natomiast „zachodnie niemoralne wartości”, którymi „zarażają” Rosjan, przez co mogą doprowadzić do upadku wiary i rosyjskiego świata. Nie powinno zatem dziwić przekonanie Cyryla, że walki w Ukrainie mają wymiar metafizyczny, w którym Rosjanie stoją po stronie prawdy, światła i Ewangelii:

Przykład 4.

Cyryl za: (12) gosc.pl; (13) Ambroziak; (14) Pollack:

- (12) Rozpoczęliśmy walkę, która ma znaczenie nie fizyczne, ale metafizyczne. [...] Nikogo nie potępiamy, nikogo nie wzywamy do wejścia na krzyż, ale po prostu mówimy samym sobie: będziemy wierni Słowu Bożemu, prawom Bożym, prawu miłości i sprawiedliwości, a jeśli zobaczymy złamanie tego prawa, nigdy nie pogodzimy się z tymi, którzy takie prawo niszczy, [...] a tym bardziej z tymi, którzy propagują grzech.
- (13) Od ośmiu lat próbuje się zniszczyć to, co istnieje w Donbasie. Tylko dlatego, że ta ziemia stanowczo odrzuca tak zwane wartości oferowane przez tych, którzy roszczą sobie prawo do władzy nad światem⁵.
- (14) [Ein metaphysischer Kampf, in dem es sich darum handelt, im Namen] [...] des Rechts, sich auf der Seite des Lichts zu positionieren, auf Seiten der Wahrheit Gottes, auf Seiten dessen, was uns das Licht Christi, sein Wort, sein Evangelium offenbaren.

3.2. Krucjata oraz prośby o wsparcie w walce

Do walki w Ukrainie Cyryl wzywał i zagrzewał też żołnierzy oraz ich dowódców, odślaniając przed nimi wizję szczęścia wśród zbawionych, gdyż poległym, pełnionym poświęceniem oraz wywiązującym się z obowiązku wobec ojczyzny obiecywał odpuszczenie grzechów, a ich śmierć porównywał do męczeństwa Chrystusa. Zdumiewające nie jest zatem błogosławieństwo broni i czołgów, używanych na froncie oraz wręczanie żołnierzom ikon (Godlewska 2022; Martin 2022):

⁵ Przykład ten ilustruje także środek propagandowy w postaci rozprzestrzeniania informacji o rzekomej wrogości ze strony Europy i USA (por. pkt 3.4).

Przykład 5.

Cyryl za: (15) Aradillas; (16) Whalen:

- (15) Que el Señor proteja la tierra rusa y bendiga las armas que han de emplearse.
- (16) Let this image inspire young soldiers who take the oath, who embark on the path of defending the fatherland.

Taki krok miał dodać bojownikom wiary w to, co czynią, zapewnić sukces w walce oraz uwiarygodniał w oczach wiernych stosowane metody, co wpisuje się w „ideę terroryzmu religijnego”, motywującą do walki, śmierci w walce oraz poświęcenia swojego życia oraz życia innych:

Przykład 6.

Cyryl za: (17) RedaktionsNetzwerk Deutschland:

- (17) Die Kirche ist sich bewusst, dass, wenn jemand aus Pflichtgefühl, der Notwendigkeit, einen Eid zu erfüllen, seiner Berufung treu bleibt und im Militärdienst stirbt, er zweifellos eine Tat begeht, die gleichbedeutend mit einem Opfergang ist. Er opfert sich für andere auf. Und deshalb glauben wir, dass dieses Opfer alle Sünden wegwäscht, die eine Person begangen hat.

W tym kontekście nie dziwią też przebijające się prośby o interwencję Boga w modlitwach:

Przykład 7.

Cyryl za: (18) gosc.pl; (19) Whalen; (20) Regis | Gantenberg | Maus; (21) Jungblut:

- (18) [...] aby w tę radość Zmartwychwstania ci wszyscy, którzy obecnie walczą, przelewają krew, cierpią, weszli także w pokój, spokoju i radości, bo jaka to będzie radość, jeśli jedni doświadczają pokoju, a inni są we władzy zła i w bólu bratobójczej walki.
- (19) God forbid that the current political situation in fraternal Ukraine, which is close to us, should be aimed at ensuring that the evil forces that have always fought against the unity of Rus and the Russian Church gain the upper hand.
- (20) Gott bewahre, dass in der heutigen Lage die Kräfte des Bösen die Oberhand gewinnen.
- (21) Erhebe dich, o Gott, um deinem Volk zu helfen und uns durch deine Macht den Sieg zu schenken. [...] Verbiete denen, die in der Verfinsterung des Verstandes und der Herzensverhärtung verharren, dein Gewand, das die Kirche des lebendigen Gottes ist, zu zerreißen und mache ihre Pläne zunichte.

3.3. „Operacja specjalna” jako walka z LGBT

Cerkiew prawosławna, pozostając wierną tradycji i przekazowi Biblii, wykorzystuje homofobiczne uprzedzenia, deprecjonując nieheteroseksualną ludność lub podsycając niechęć i nienawiść do niej oraz organizowanych przez nią wydarzeń. Cyryl interpretuje „operację specjalną w Ukrainie” również jako walkę kulturową z „grzechem niesionym przez LGBT”:

Przykład 8.

Cyryl za: (22) Kaczmarczyk:

- (22) Ten test jest bardzo prosty, a zarazem przerażający: to parada gejowska. To właśnie wysuwane do wielu ludzi żądanie zgody na przeprowadzenie takiej parady jest testem na lojalność wobec tego najpotężniejszego świata. [...] A parady gejoskie mają właśnie za zadanie pokazać, że grzech to jedna z form zachowania człowieka. [...] Chodzi więc o to, aby siłą narzucić grzech, co potępia prawo Boże, a zatem narzucić siłą odrzucenie Boga i Jego prawdy.

3.4. Informacje o wrogości Europy i USA

W propagowaniu nieprawdziwych informacji o wrogim działaniu ukraińskiego rządu, Europy i USA chodzi o wywołanie wrażenia, że Rosja jest stroną pokrzywdzoną oraz przyjacielem Rosjan mieszkających w Ukrainie i samych Ukraińców, którzy dzięki rosyjskim żołnierzom zostaną oswobodzeni z „jarzma” Zachodu. Charakterystyczne dla takiej manipulacji są sugestie, jakoby okcydentalny świat wkraczał do Europy Wschodniej, której zagraża i którą chce zniszczyć lub przekształcić na swój obraz często wbrew woli jej mieszkańców. Nierzadkie są aluzje, jakoby ludność w Donbasie przez lata znosiła cierpienia i upokorzenia ze strony „zafascynowanych zachodnią kulturą” Ukraińców i Zachodu:

Przykład 9.

Cyryl za: (23) Kathe; (24) Whalen; (25) di Giovanni:

- (23) Wer greift die Ukraine heute an? Acht Jahre Unterdrückung und Vernichtung von Menschen im Donbass, acht Jahre Leiden, und die ganze Welt schweigt – was bedeutet das?
- (24) Most of the countries of the world are now under the colossal influence of one force, which today, unfortunately, opposes the force of our people [...]. All of our people today must wake up, wake up, understand that a special time has come, on which the historical fate of our people may depend.
- (25) [The West had been engaging in] the suppression and extermination of people in the Donbas [for years because] in the Donbas, there is rejection, a fundamental rejection of the so-called values that are offered today by those who claim world power.

3.5. Budowa kultu jednostki

Wypowiedzi Cyryła wpisują się w praktykę budowania kultu Putina, co jest charakterystyczne dla imperialnej, autorytarnej, autokratycznej lub totalitarnej władzy i prowadzi do idealizacji lub deifikacji władcy: przywódca = osoba nieprzeciętnie uzdolniona i nieomylna, której naród powinien być wdzięczny. Cyryl prezentuje Putina jako „bojownika przeciw antychrystowi” (Godlewska 2022) i przywódcę, wokół którego naród powinien się zjednoczyć i za którego należy się modlić, aby Bóg go wspierał w:

Przykład 10.

Cyryl za: (26) Kleinjung | Schneider | Jarde:

(26) Möge der Herrgott uns allen in dieser schweren Zeit für unser Vaterland helfen, uns zu vereinen, auch um die Staatsorgane herum.

Częste są też wypowiedzi zawierające przekonanie o boskiej legitymacji władzy prezydenta, który stał się niekwestionowanym i kochającym ojczyznę wodzem:

Przykład 11.

Cyryl za: (27) Elcomercio.com:

(27) El Señor le ha puesto al timón del poder para que Usted cumpla su servicio de especial importancia y gran responsabilidad en aras de los destinos del país y el pueblo encomendados a su cuidado.

3.6. Odniesienia do wojen i polityki

Wielokrotne są również aluzje do wojen z przeszłości, budujących mit Armii Czerwonej, oraz odniesienia do aktualnej polityki wobec Rosji, które mają wzbudzić poczucie dumy narodowej i zjednoczyć naród w obliczu wyrządzanych mu przez Zachód krzywd.

Przykład takiej wypowiedzi to przekonanie Cyryla, że Matka Boża już pomagała Rosji przetrwać ciężkie próby, w których Zachód zwrócił się przeciw niej, dążąc do przekształcenia jej w swoją kolonię. W tym kontekście nie może zabraknąć odniesień do zwycięstw nad faszyzmem, który bez poświęcenia Rosjan opanowałby świat:

Przykład 12.

Cyryl za: (28) Inter Fax; (29) katholisch.de:

(28) [...] The whole West turned against Russia, [...] [and this] united Europe [...] wanted to turn us into a colony.

- (28) [Er verwies auf den Sieg gegen den] Faschismus [im Zweiten Weltkrieg], der ohne Russland, ohne die Großtat unseres Volkes zweifellos die Welt erobert hätte.

Odnosząc się do wydarzeń współczesnych, Cyryl „zinterpretował” nakładane na Rosję sankcje jako środki krzywdzące rosyjskie społeczeństwo i jego przywództwo:

Przykład 13.

Cyryl za: (30) Die Tagespost:

- (29) [Die Sanktionen hätten zum Ziel] nicht nur Russlands politischen und militärischen Führungskräften Leid zuzufügen, sondern gezielt dem russischen Volk.
 (30) Cyryl odnosi się też pośrednio do możliwości użycia broni atomowej, twierdząc, że „naród rosyjski stoi w obliczu niebezpieczeństw, które zagrażają istnieniu kraju” (Godlewska 2022), przy czym jego słowa pokrywają się w dużej mierze z rosyjską doktryną jądrową (Dyner 2020).

3.7. Emocje społeczne

Aparat propagandowy przy pomocy swoich tub kreśli opozycję: „my” (Rosjanie) i „nasz” wspólny wróg – „oni” (Ukraińcy, UE, NATO, USA), wspierani przez siły zła. Aby osiągnąć taki cel, należy powtarzać frazy, okraszając je stwierdzeniami, przestraszającymi lub złośczącymi ich odbiorców.

Analiza wypowiedzi Cyryla potwierdza obecność manipulacji wywołującej strach lub upokorzenie, a stwierdzenia takie urastają do rangi zapadających łatwo w pamięć sloganów:

Przykład 14.

(31-35): stwierdzenia przypominające slogany (z powyższych przykładów):

- (31) siły zła, zatarcie granicy między świętością a grzechem, odrzucenie Boga, konsumpcjonizm, niebezpieczeństwa zagrażające istnieniu kraju, antychryst;
 (32) Kräfte des Bösen, Verstoß gegen die Gesetze Gottes, Anschlag auf die heiligen Grenzen unseres Vaterlandes, Unterdrückung, Vernichtung, Leid, Blutvergießen, Verfinsterung des Verstandes, Herzensverhärtung;
 (33) spirits of malice, stop the enemy, protect the borders of the Fatherland, turn into a colony, destroy and conquer Russia, attack Russia from the West, suppression and extermination, the path of defending the fatherland, evil forces fighting against Rus and Russian Church;
 (34) il mondo del consume eccessivo, il mondo della libertà visibile, la repressione e lo sterminio delle persone nel Donbass, sofferanza;
 (35) las fuerzas del mal, fuerzas externas oscuras y hostiles.

4. Rozważania końcowe

Wyżej zaprezentowana analiza skłania do wniosku, że mariaż uznanej za narzędzie aparatu propagandowego Cerkwi i państwa rosyjskiego trwa. Przykłady potwierdzają, że Cyryl uczestniczy w wykrzywionym i zamglonym przedstawianiu świata, zgodnym z paradygmatem politycznym Kremla. Imperialistyczne dążenia Rosji oraz ruski mir są uwiarygodniane przez propagandę, cenzurę, manipulację i dezinformację, a w przypadku wypowiedzi patriarchy zostają usankcjonowane religią. Dzięki temu inwazja na Ukrainę jest wyjaśniana i uzasadniana, co może doprowadzić do przekonania Rosjan oraz społeczności międzynarodowej do stanowiska rosyjskich elit władzy.

Eksploracja treści pozwala wnioskować, że propaganda w mariażu z Cerkwią wykorzystuje różne techniki manipulacji: usprawiedliwienia ataku wyprzedzającego wroga, obrona prawa Bożego, prezentacja walki jako krucjaty, a śmierci żołnierzy jako męczeństwa, prośby do Boga o wsparcie w walce, przedstawianie „operacji specjalnej” jako kulturkampfu przeciwko LGBT, szerzenie informacji o wrogości Europy i USA, udział w budowaniu kultu jednostki, aluzje do historycznych wojen oraz aktualnej polityki poprzez sterowanie emocjami przy jednoczesnej demonstracji własnej prawowierności i lojalności wobec prawd i praw Bożych.

Źródła

- AMBROZIAK, A. (2022), Patriarcha Cyryl na barykadach. Gdy Gejropa sprowadza na Ukrainę grzech, naszym obowiązkiem jest walka, [w:] OKO.press, <https://oko.press/patriarcha-cyryl-na-barykadach-gdy-gejropa-sprawdza-na-ukraine-najciezszy-grzech-naszym-obowiazkiem-jest-walka> (accessed: 10.03.2022).
- ARADILLAS, A. (2022), ¡Que el Señor proteja la tierra rusa y bendiga las armas que han de emplearse!, [in:] Religión Digital, https://www.religiondigital.org/opinion/Cirilo-Patriarca-ruso-blasfemo-Iglesia-Rusia-Ucrania_0_2428557122.html (accessed: 02.03.2022).
- GIOVANNI, J. DI (2022), The Real Reason the Russian Orthodox Church's Leader Supports Putin's War, [in:] FP, <https://foreignpolicy.com/2022/04/26/ukraine-war-russian-orthodox-church-support-patriarch-kirill-homophobia/> (accessed: 26.04.2022).
- GODLEWSKA, P. (2022), Patriarcha Cyryl popiera użycie broni jądrowej? Cytował słowa zawarte w doktrynie nuklearnej, [w:] wydarzenia.interia.pl, <https://wydarzenia.interia.pl/raporty/raport-ukraina-rosja/aktualnosci/news-patriarcha-cyryl-popiera-uzycie-broni-jadrowej-cytowal-slowa,nId,6395234> (accessed: 07.11.2022).
- JUNGBLUT, P. (2022), „Heldentod wäscht Sünden ab”: Untergangskult in Russland, [in:] BR24, <https://www.br.de/nachrichten/kultur/heldentod-waescht-suenden-ab-untergangskult-in-russland,TISiQMd> (accessed: 25.09.2022).
- KACZMARCZYK, J. (2022), Patriarcha Cyryl. „Całkowita moralna klęska”, [w:] wydarzenia.interia.pl, <https://wydarzenia.interia.pl/raporty/raport-ukraina-rosja/aktualnosci/news-patriarcha-cyryl-calkowita-moralna-kleska,nId,5877500> (accessed: 07.03.2022).
- KATHE, S. (2022), Ukraine-Krieg: Moskauer Kirchenoberhaupt rechtfertigt Angriff mit Homophobie, [in:] Frankfurter Rundschau, <https://www.fr.de/politik/ukraine-krieg-russland->

- angriff-kirchenoberhaupt-moskau-rechtfertigt-invasion-homophobie-91391969.html (accessed: 07.03.2022).
- KLEINJUNG, T. | SCHNEIDER, B. | JARDE, M. (2022), Patriarch im Krieg: Was bezweckt Kyrill?, [in:] BR 24, <https://www.br.de/nachrichten/deutschland-welt/russland-was-will-patriarch-kyrill-im-krieg,T2mCDwa> (accessed: 12.04.2022).
- MANCONI, L. (2022), Il patriarca di Mosca e la “guerrasanta” in Ucraina, [in:] La Repubblica, https://www.repubblica.it/rubriche/liberta-illiberta/2022/03/15/news/il_patriarca_di_mosca_e_la_guerra_santa_in_ucraina-341471584/ (accessed: 16.02.2023).
- MARTIN, M. (2022), Orthodoxie in Russlands Krieg: Die Kirchen und der Krieg, [in:] zdfheute, <https://www.zdf.de/nachrichten/panorama/orthodoxe-kirche-haltung-ukraine-krieg-russland-100.html> (accessed: 28.07.2022).
- POLLACK, D. (2022), Religiöse und nationale Identität in Russland, [in:] Forschung und Lehre, <https://www.forschung-und-lehre.de/politik/religioese-und-nationale-identitaet-in-russland-4537> (accessed: 23.03.2022).
- REGIS, J. | GANTENBERG, V. | MAUS, A. (2022), Putin und Kyrill: Glaubenskrieger gegen das Böse, [in:] Das Erste, <https://www1.wdr.de/daserste/monitor/sendungen/putin-und-kyrill-100.html> (accessed: 28.07.2022).
- SCAGLIONE, F. (2022), Kaliningrad. Kirill e la «guerra parallela», [in:] avvenire.it, 07.07.2022, <https://www.avvenire.it/mondo/pagine/la-guerra-parallela-di-kirill-ucraina-mosca-russia> (accessed: 12.05.2023).
- SPYROPOULOU, L. (2022), Der Mann, der Putins Raketen segnet, lebt in Luxus. Brüssel will ihn wegen der Unterstützung des Krieges gegen die Ukraine sanktionieren, [in:] bild.de, 11.05.2022, <https://www.bild.de/politik/ausland/politik-ausland/wladimir-putin-patriarch-kyrill-segnet-seine-raketen-80043640.bild.html> (accessed: 12.02.2023).
- WHALEN, J. (2022), Russian Orthodox leader backs war in Ukraine, divides faith, [in:] The Washington Post, 18.04.2022, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/04/18/russian-orthodox-church-ukraine-war/> (accessed: 11.02.2023).
- Kyrill bekräftigt: Westen ist schuld am Krieg in der Ukraine, [in:] Die Tagespost, <https://www.die-tagespost.de/politik/kyrill-bekraeftigt-westen-ist-schuld-am-krieg-in-der-ukraine-art-226515> (accessed: 11.03.2022).
- Kyrill I. nennt Kritik an ihm „Blödsinn“, [in:] religion.ORF.at, 10.05.2022, <https://religion.orf.at/stories/3213044/> (accessed: 17.02.2023).
- Patriarca Cirilo cree que Dios puso en el poder a Vladimir Putin, [in:] Elcomercio.com, <https://www.elcomercio.com/actualidad/mundo/patriarca-cirilo-vladimir-putin-dios.html> (accessed: 07.10.2022).
- Patriarch Kirill believes Russia is under protection of the Mother of God, [in:] Inter Fax, <https://anglican.ink/2022/10/14/patriarch-kirill-believes-russia-is-under-protection-of-the-mother-of-god/> (accessed: 14.10.2022).
- Patriarch Kirill declares the very existence of Russia under threat, as set out in Russias nuclear doctrine, [in:] news.yahoo.com, https://news.yahoo.com/patriarch-kirill-declares-very-existence-175356152.html?guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlMnVnbS8&guce_referrer_sig=AQAAACNAOc9Wm8Ssla6b1GDwRFSi_mHDrRdJxtfV7WV2t71kFs_Vu47adnmT0c0FmzpceoRHYR78ql49i0K-txb-g8SEGcqjf-FWQ3plmyE8rmOMXjCU7yIf-lmeg4T_xxA20UywCFQPNNNqp_1Wucks_jL_QEZP4RscgLzZbY1DwApl&guccounter=2, (accessed: 06.11.2022).
- Patriarch Kyrill I. fordert russische Soldaten zum Kampf auf, [in:] katholisch.de, 03.04.2022, <https://www.katholisch.de/artikel/33769-patriarch-kyrill-i-fordert-russische-soldaten-zum-kampf-auf> (accessed: 17.02.2023).

- Patriarcha moskiewski Cyryl usprawiedliwia rosyjską „operację specjalną” na Ukrainie, [w:] gosc.pl, 07.03.2022, <https://www.gosc.pl/doc/7392123.Patriarcha-moskiewski-Cyryl-usprawiedliwia-rosyjska-operacje> (accessed: 17.02.2023).
- Russian Patriarch Kirill Says He Understands Ukrainian Branch's Decision To Break, [in:] RFE/RL, 29.05.2022, <https://www.rferl.org/a/russia-patriarch-kirill-understands-ukraine-break/31873751.html> (accessed 17.02.2023).
- Russland-Patriarch Kirill: Tod im Krieg gegen die Ukraine „wäscht alle Sünden weg“, [in:] RedaktionsNetzwerk Deutschland, 26.09.2022, [https://www.rnd.de/politik/russland-patriarch-kirill-tod-im-ukraine-krieg-waesch-alle-suenden-weg-SW4NH3QUMZH5TBXSJ43YUFXA04.html](https://www.rnd.de/politik/russland-patriarch-kirill-tod-im-ukraine-krieg-waesch-tod-im-ukraine-krieg-waesch-alle-suenden-weg-SW4NH3QUMZH5TBXSJ43YUFXA04.html) (accessed: 17.02.2023)/

Bibliografia

- BÜHLER, K. (1965), *Sprachtheorie: Die Darstellungsfunktion der Sprache*. Stuttgart.
- BURKHARDT, A. (2002), *Politische Sprache. Ansätze und Methoden ihrer Analyse und Kritik*, [in:] Spitzmüller, J. | Roth, K. | Leweling, B. | Frohning, D. (Hrsg.), *Streitfall Sprache. Sprachkritik als angewandte Linguistik?* Bremen, 75-114.
- CAVAZZA, N. (2006), *La persuasione*. Bologna.
- DYNER, A. (2020), *Rosyjska polityka w zakresie odstraszenia jądrowego*, [w:] Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, https://www.pism.pl/publikacje/Rosyjska_polityka_w_zakresie_odstraszenia_jadrowego (accessed: 08.06.2023)
- GANNUSCIO, V. (2019), *Sprachliche Persuasionsmittel der rechtspopulistischen Propaganda gestern und heute*, [in:] *Linguistik online* 97 (4), <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/5598/7887> (accessed: 11.08.2023).
- GREVEN, L. (2018), *Mit der Sprache fängt es an*, [in:] *Politik & Kultur. Zeitung des Deutschen Kulturrates* 3, 8.
- KLEMPERER, V. (1947), *LTI. Notizbuch eines Philologen*. Berlin.
- KUKOWICZ-ŻARSKA, K. (2019), *Zur Wirkung der Worte. Sprachliche Bewertungsmittel als Indikatoren der Wortkraft in der emotionsbezogenen NS-Sprache*, [w:] *Forum Filologiczne Ateneum* 1 (7), 105-122.
- MARKOWSKI, A. (2008), *Kultura języka polskiego. Teoria, zagadnienia leksykalne*. Warszawa.
- MAZUR, M. (2003), *Propagandowy obraz świata. Polityczne kampanie prasowe w PRL 1956-1980*. Warszawa.
- ORWELL, G. (1949), *Nineteen Eighty-Four*. London.
- PERELMAN, CH. | OLBRECHTS-TYTECA, L. (1970), *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*. Bruxelles.
- RANKE, W. (1998), *Propaganda*, [in:] Benz, W. | Graml, H. | Weiß, H. (Hrsg.), *Enzyklopädie des Nationalsozialismus*. München.
- SCHULZE, J. (2012), *Gesetzlich verboten*, [in:] *Frankfurter Rundschau*, <https://www.fr.de/politik/gesetzlich-verboten-11320912.html> (accessed: 18.02.2023).
- STRAWIŃSKA, A. (2017), *Kreowanie znaczeń we współczesnej nowej nowomowie*, [w:] Kisiełewska, A. | Kostaszuk-Romanowska, M. | Kisielewski, A. (red.), *PRL-owskie re-sentymenty*. Gdańsk, 307-330.
- SZYMANOWSKI, M. (2010), *Wartości narodowe w komunistycznej propagandzie Czechosłowacji, Polski i Węgier w prasie lat 1949-1953*. Kraków.
- VEITH, W. (2002), *Soziolinguistik. Ein Arbeitsbuch mit 100 Abbildungen sowie Kontrollfragen und Antworten*. Tübingen.

- WALCZAK, B. (1994), Co to jest język polityki?, [w:] Anusiewicz, J. | Siciński, B. (red.), Język a Kultura. T. 11: Język polityki i współczesna kultura polityczna. Wrocław, 15-20.
- WALISZEWSKA, K. (2016), Sprachliche Mittel der bewertenden Rede am Beispiel des Papstbildes Benedikt XVI. in deutschen und polnischen Presstexten. Eine sprachpragmatische Untersuchung. Poznań.
- ZWOLIŃSKI, A. (2003), Słowo w relacjach społecznych. Kraków.